

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 349.42

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Єрмоленко Володимир Михайлович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Уркевич Віталій Юрійович,
Верховний Суд України,
суддя

кандидат юридичних наук, доцент
Ващишин Марія Ярославівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри соціального права

Захист відбудеться «16» березня 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «15» лютого 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У статті 16 Конституції України закріплено, що забезпечення екологічної безпеки є обов'язком держави. Забезпечення екологічної безпеки обумовлює необхідність забезпечення продовольчої безпеки, оскільки якість вироблених у державі продуктів харчування залежить від стану екології. Проте право на продовольчу безпеку, на відміну від права на екологічну безпеку, безпосередньо не гарантується Конституцією України. Разом з тим, продовольча безпека є однією з безпосередніх гарантій права на життя, закріпленого конституційно. У свою чергу, ідея активного та здорового способу життя та здорового харчування втілюється у концепції органічного виробництва, що є однією з форм вираження екологізації сільськогосподарського виробництва.

Правове регулювання виробництва органічної продукції (сировини) є комплексним та містить характеристики правового режиму кожної з агропромислових галузей, зокрема землеробства, тваринництва, харчової і переробної промисловості, ветеринарної медицини, між якими розвиваються інтеграційні та коопераційні зв'язки. На законодавчому рівні комплексне правове регулювання органічного виробництва вперше здійснено у Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 року. Поряд з цим, правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні характеризується наявністю прогалин щодо визначення правового режиму окремих його об'єктів. При цьому проекти деталізованих правил виробництва та обігу окремих об'єктів органічного виробництва винесено Урядом на публічне обговорення. Недосконалість законодавства та низький рівень правової культури суб'єктів правовідносин щодо органічного виробництва призводять до проблем у практичній реалізації правових норм, що виявляється через правопорушення у зазначеній сфері. Зарегульованість суспільних відносин щодо сертифікації органічного виробництва, державного управління та контролю в цій галузі призводять до корумпованості органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У цілому чинне законодавство України щодо виробництва та обігу органічної продукції (сировини) вимагає доопрацювання з метою уникнення створення зайвих перешкод у торгівлі та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробника.

Практичні проблеми в цій сфері доповнюються прогалинами теоретичного характеру. Так, у вітчизняній юридичній науці досі не визначено правовий режим органічної сільськогосподарської продукції (сировини), а також шляхи удосконалення відповідного законодавства та підвищення ефективності його застосування. Окремі аспекти органічного сільськогосподарського виробництва в Україні визначено у працях В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, Н. А. Берлач, М. Я. Ващишин, О. В. Гафурової, А. П. Гетьмана, М. В. Гребенюка, В. К. Гуревського, В. М. Єрмоленка, В. П. Жушмана, І. І. Каракаша, Т. О. Коваленко, В. І. Курила, П. Ф. Кулинича, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, О. О. Погрібного, Г. Ф. Полянської, В. І. Семчика, А. М. Статівки,

Л. В. Струтинської-Струк, Н. І. Тітової, В. Ю. Уркевича, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, В. З. Янчука та ін.

Серед російських вчених-правознавців окремі питання екологізації сільськогосподарського виробництва та виробництва органічної продукції досліджували Б. Ж. Абдраїмов, С. О. Боголюбов, М. М. Бринчук, Г. Ю. Бистров, М. М. Веденін, О. Л. Дубовик, А. Б. Іскоян, М. І. Козир, О. С. Колбасов, О. Л. Мініна, В. В. Петров, Р. С. Ярандайкін та ін.

Розвиток законодавства про органічне виробництво на міжнародному рівні та на рівні ЄС обумовив відповідний сплеск виникнення вітчизняного законодавства у цій сфері. Водночас слід звернути увагу на відсутність комплексного наукового дослідження у аграрно-правовій та еколого-правовій галузях юридичної науки на фоні проведених адміністративно-правових дисертаційних досліджень, зокрема докторської дисертації Н. А. Берлач на тему: «Розвиток органічного напрямку у сільському господарстві України (адміністративно-правові основи)», мета і завдання якої мають іншу змістовну спрямованість. У комплексі вищезазначені чинники обумовлюють належний рівень актуальності та нагальності обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах програми наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України у межах теми науково-дослідної роботи «Проблеми вдосконалення системи аграрного законодавства» (номер державної реєстрації 0112U001680).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи було вивчення існуючих проблем правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, визначення шляхів удосконалення чинного законодавства України у зазначеній сфері та підвищення ефективності його застосування.

Досягнення цієї мети стало можливим через виконання таких завдань:

- встановити особливості сільськогосподарського виробництва органічної продукції як матеріальної основи відповідного механізму правового регулювання;
- виокремити основні принципи розвитку органічного сільського господарства;
- з'ясувати суб'єктно-об'єктний склад правовідносин у сфері органічного виробництва та їх юридичний зміст;
- виокремити основні міжнародні стандарти (правила) органічного виробництва, що використовуються в Україні;
- розкрити зміст сертифікації органічного виробництва та маркування органічної продукції (сировини);
- охарактеризувати стадії державного контролю у сфері виробництва органічної продукції;
- проаналізувати існуючу модель управління органічним виробництвом в Україні;
- надати пропозиції щодо нормативного забезпечення рецепції міжнародних стандартів ведення органічного виробництва у чинне національне законодавство.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у сфері виробництва і реалізації безпечної та якісної сільськогосподарської продукції в Україні.

Предмет дослідження – наукові погляди і підходи, нормативно-правові акти України та інших держав, а також міжнародно-правові акти у сфері органічного сільськогосподарського виробництва.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження склав комплекс філософських (матеріалістичної діалектики), загальнонаукових (комплексного аналізу і синтезу) та спеціальних правових (логіко-юридичний, формально-юридичний, порівняльно-правовий) методів наукового пізнання. Метод матеріалістичної діалектики дозволив розглянути аграрні відносини зі створення органічної продукції сільського господарства у розвитку і взаємозв'язку з його нормативним опосередкуванням. Метод комплексного аналізу використовувався, передусім, для дослідження особливостей норм різних галузей права (аграрного, земельного, екологічного, цивільного, господарського та міжнародного) у процесі визначення місця і ролі правового регулювання органічного виробництва у системі національного права. За допомогою методу синтезу було з'ясовано зміст базового поняття «продовольча безпека» як складової національної безпеки, економічної безпеки, екологічної безпеки та однієї з необхідних гарантій права на життя та забезпечення продовольчого суверенітету держави. Застосування логіко-юридичного методу сприяло подальшому формуванню понятійного апарату дослідження, зокрема юридичної конструкції «органічне сільське господарство». Формально-юридичний метод дав змогу розкрити зміст нормативних приписів у сфері органічного виробництва. Застосування порівняльно-правового методу надало можливість співставити норми національного законодавства України щодо виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини) із законодавством окремих зарубіжних країн, ЄС та міжнародними нормативно-правовими актами.

Емпіричну базу дослідження склали закони, підзаконні нормативно-правові акти України та інших держав щодо виробництва і введення в обіг органічної продукції (сировини), а також регламенти комісії ЄС, правові акти ІГОА та інші міжнародно-правові акти у цій галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі комплексного дослідження питань виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини) в Україні одержано і обґрунтовано нові теоретичні положення, а також пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України, які виносяться на захист:

вперше:

– доведено, що зміст правового режиму органічного виробництва визначає принцип екологізації сільськогосподарського виробництва за напрямками: 1) ґрунти та земельні ресурси; 2) відновлювані та невідновлювані ресурси; 3) пестициди, агрохімікати, хімічні речовини; 4) технології виробництва, що не забруднюють довкілля; 5) утилізація та переробка відходів; 6) екосистема;

– запропоновано визначення виробників органічної продукції (сировини) як суб'єктів аграрних правовідносин, які володіють відособленим майном, наділені спеціальною правоздатністю і дієздатністю (правосуб'єктністю), здійснюють господарську діяльність з використанням землі, як основного засобу виробництва сировини та продукції рослинного та тваринного походження, продуктів бджільництва або з використанням рибогосподарського об'єкту для виробництва та переробки об'єктів аквакультури з метою забезпечення продовольчої безпеки та за умови дотримання вимог екологічної безпеки;

– визначено управління виробництвом органічної продукції (сировини) як сукупність здійснюваних уповноваженими суб'єктами дій, що спрямовані на виконання вимог чинного законодавства щодо організації та безпосереднього здійснення виробництва органічної продукції (сировини), організації, впорядкуванню, контролю та нагляду в цій сфері, під які підлягають дії та в певних випадках утримання від дій фізичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності, що залучені до органічного виробництва;

удосконалено положення щодо характеристики принципів IFOAM, як таких, що включають методи природоресурсного менеджменту з метою здійснення виробництва, переробки та розподілу органічної продукції (сировини), вони відображають шляхи взаємодії людей з екосистемою певного регіону і оберігають спадщину майбутніх поколінь. В основу принципів IFOAM покладено принципи екологічного права, зокрема, принцип сталого розвитку, визначений у Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 р., екологічна, економічна та соціальна складові якого впливають на комплексний розвиток правовідносин щодо органічного виробництва;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– розуміння правових принципів органічного виробництва як системи законодавчо визначених вимог, яким має відповідати практика суспільних відносин щодо виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини). Водночас ці принципи є критеріями оцінки правомірності рішень органів державної влади та дій суб'єктів аграрних правовідносин;

– правовідносин у сфері органічного виробництва у частині розуміння їх як виду суспільних відносин, що виникають, змінюються та припиняються між фізичними та юридичними особами на підставі правових норм різних галузей права щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, причому виробництво (вирощування, переробка) органічної продукції (сировини) є базисом відносин щодо органічного виробництва, завдяки якій нормативно-правове регулювання різноманітних суспільних відносин, об'єднується в окрему комплексну правову категорію;

– визначення суб'єктів (учасників) правовідносин щодо органічного виробництва, під якими пропонується розуміти фізичних та юридичних осіб, що пройшли оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримали сертифікат відповідності та включені до реєстру виробників органічної продукції (сировини).

Практичне значення одержаних результатів полягає у заповненні певної прогалини в науці аграрного права щодо виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини), у можливості використання матеріалу в:

- науково-дослідній сфері – для поглиблення існуючих теоретичних здобутків у досліджуваній області юридичних знань;
- нормотворчій діяльності – для удосконалення відповідного чинного законодавства України;
- навчальному процесі вищих юридичних закладів освіти – при викладанні курсу «Аграрне право», спецкурсів аграрно-правового спрямування і при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, усі сформувані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Одержані наукові положення, пропозиції та рекомендації регулярно доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука, вченої ради юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, а також на Міжнародній науково-практичній конференції «Правова політика української держави» (м. Івано-Франківськ, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного і екологічного права» (м. Київ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади ведення органічного землеробства» (м. Харків, 2017 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження опубліковано у 9 наукових працях, з яких стаття у науковому фаховому виданні України, 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття у науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних та 3 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 409 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, характеризується ступінь її розроблення у спеціальній літературі, визначається мета, основні завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, зазначається науково-методологічна основа проведеного дослідження, відображається наукова новизна та практичне значення роботи. Також формулюються положення, що виносяться на захист. Наводяться відомості щодо публікацій за темою дисертації.

У розділі 1 **«Виникнення і сучасний стан правового регулювання відносин у сфері органічного виробництва»** визначається правова природа екологізації сільськогосподарського виробництва, генезис розвитку правового регулювання органічного виробництва, розкриваються принципи правового регулювання органічного виробництва в Україні.

У підрозділі 1.1 *«Особливості ведення органічного виробництва у контексті екологізації сільського господарства»* розглянуто юридичне значення поняття «продовольча безпека», як складова національної безпеки, економічної безпеки, екологічної безпеки та однієї з необхідних гарантій права на життя та забезпечення продовольчого суверенітету держави. Зазначається, що продовольча безпека може бути охарактеризована за допомогою аналізу її наступних складових: гарантування забезпечення потреб населення в екологічно чистому продовольстві; дотримання рівня науково обґрунтованого споживання; забезпечення платоспроможності споживачів. Підкреслюється важливість одночасного забезпечення кількості та якості виробництва сільськогосподарської продукції.

Проаналізовано викладені в юридичній літературі наукові підходи до визначення поняття «охорони навколишнього природного середовища у сільському господарстві», як комплексного інституту екологічного права або комплексного субінституту аграрного та екологічного права. Доводиться доцільність дослідження зазначеного поняття в рамках аграрно-екологічного правовідношення. Визначаються напрями екологізації сільськогосподарського виробництва. Доводиться, що екологізація сільськогосподарського виробництва, оформлена в концепцію органічного виробництва, втілює ідею здорового способу життя та здорового харчування. Аналізується зміст понять «виробництво екологічно чистої продукції» та «органічна продукція». Зазначається про необхідність розрізняти поняття «екологічно чиста продукція» та «безпечна продукція». Здійснюється аналіз поняття екологічного позначення для органічної продукції, закордонних та міжнародних стандартів, а також відповідних систем сертифікації (зокрема, Кодексу Аліментаріус та принципи органічного сільського господарства IFOAM). Досліджується генеза розвитку концепції біодинамічного (тобто за своєю суттю органічного) землеробства. Визначаються недоліки та переваги органічного виробництва.

У підрозділі 1.2 *«Принципи правового регулювання органічного виробництва»* здійснено аналіз загальноправових принципів та принципів аграрного права з огляду на специфіку органічного виробництва. Окремо зазначається про вплив принципу екологізації аграрних відносин на формування правового режиму органічного виробництва в Україні. Обґрунтовується вплив таких міжгалузевих принципів, як принцип забезпечення продовольчої безпеки та принцип забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства на розвиток правовідносин щодо органічного виробництва в Україні. Підкреслюється важливе значення окремих принципів земельного права та екологічного права, як, наприклад, принцип пріоритетності використання земель сільськогосподарського призначення для виробництва сільськогосподарської продукції та принцип раціонального використання природних ресурсів.

Визначається, що дія внутрішньогалузевих (спеціальних) принципів права обмежена предметом правового регулювання, тобто суспільними відносинами щодо виробництва, зберігання, перевезення та реалізації окремих видів органічної продукції. Вони відображають потенціал органічного виробництва щодо поліпшення сільського господарства в глобальному масштабі. Основою для розвитку органічного сільського господарства стали принципи IFOAM органічного сільського господарства: принцип здоров'я, принцип екології, принцип соціальної й екологічної справедливості, принцип турботи.

Визначається, що загальні принципи органічного сільськогосподарського виробництва, викладено у ст. 4 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», відображають загальноправові принципи та принципи аграрного права. Спеціальні принципи органічного виробництва враховують комплексність правовідносин в цій сфері та можуть бути класифіковані за окремими природними об'єктами та ресурсами, що є об'єктом їх правового регулювання: щодо ґрунтів, відходів, тварин, рослин, водних екосистем та природних ресурсів в цілому тощо. Визначається мета принципів правового регулювання органічного сільського господарства як законодавчо-закріплене стимулювання розвитку органічного руху у різних формах його прояву у різних державах. Універсальність принципів IFOAM полягає в тому, що вони спрямовані на розвиток основ, програм і стандартів IFOAM з урахуванням їх застосування в усьому світі.

Зроблено висновок, що правові принципи органічного виробництва є етичними принципами, що набули законодавчого закріплення та повинні використовуватися як єдине ціле разом з загальноправовими, галузевими та міжгалузевими принципами. Вони представляють собою систему вимог, яким має відповідати практика суспільних відносин щодо виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини). Дані принципи є критеріями оцінки правомірності рішень органів державної влади та дій суб'єктів аграрних правовідносин. В той же час судові органи конкретизують зміст цих принципів в своїх рішеннях з врахуванням особливостей конкретних правовідносин щодо виробництва органічної продукції.

Підрозділ 1.3 «Загальна характеристика правовідносин щодо органічного сільськогосподарського виробництва» присвячено визначенню та здійсненню аналізу основних засад правового регулювання суспільних відносин щодо органічного сільськогосподарського виробництва.

З врахуванням загальнотеоретичних засад визначення поняття правовідносини та аграрні правовідносини, їх ознак, класифікації та структури визначається поняття «правовідносини щодо органічного виробництва», їх зміст та характеристика. Обґрунтовується можливість дослідження правовідносин щодо органічного виробництва, як підвиду аграрних правовідносин. Підкреслюється, що ці правовідносини містять комплекс взаємопов'язаних майнових, трудових, земельних, організаційно-правових та інших відносин щодо виробництва органічної продукції (сировини).

Зроблено висновок, що виробництво (виращування, переробка) органічної продукції є базисом відносин щодо органічного виробництва, що об'єднує нормативно-правове регулювання різноманітних суспільних відносин в окрему комплексну правову категорію.

Визначено, що суб'єктами (учасниками) правовідносин щодо органічного виробництва є фізичні та юридичні особи, що пройшли оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримали сертифікат відповідності та включені до реєстру виробників органічної продукції (сировини). Особливим суб'єктом цих правовідносин визначена держава в особі компетентних органів, що здійснюють функції з управління та контролю.

Визначено, що об'єктом правовідносин щодо органічного виробництва є явища і предмети навколишнього світу, на які спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників таких правовідносин, а саме: земельні ділянки (паї), річч, майно, поведінка тощо. Зроблено висновок, що правовідносинам щодо органічного виробництва властиві об'єкти правовідносин, що є властивими й для аграрних правовідносин, але за однієї додаткової умови – на них спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників правовідносин щодо органічного виробництва.

Зроблено висновок, що зміст правовідносин щодо органічного виробництва становить право учасників на виробництво органічної продукції (сировини) та кореспондуючі з цим обов'язки. Визначено, що за змістом вказані юридичні обов'язки поділяються на загальні, що є обов'язковими до виконання усіма виробниками та спеціальні, що встановлюються лише для певної категорії виробників, в залежності від виду вироблюваної органічної продукції (сировини).

Здійснено аналіз поняття юридичних фактів, як підстав для виникнення, зміни чи припинення правовідносин та з огляду на їх поділ на юридичні дії та події з врахуванням особливостей виробництва органічної продукції (сировини).

Розділ 2 **«Особливості складу правовідносин у сфері органічного виробництва»** присвячено характеристиці змісту та структури правовідносин у сфері органічного виробництва, виявленню основних проблем правового регулювання та формулюванню пропозицій щодо способів їх усунення.

У підрозділі 2.1 *«Об'єкти органічного виробництва»* визначено поняття та особливості сільськогосподарської продукції та сільськогосподарської діяльності, як інтегрованого об'єкту аграрних правовідносин. Зроблено висновок, що природні об'єкти є базисом для виникнення чи розвитку природних ресурсів, а, отже, є основою для виникнення (вироблення, виращування) сільськогосподарської продукції (в тому числі органічної продукції (сировини)). Вказується на доцільність дослідження об'єктів даних правовідносин за умови їх поділу за біологічними характеристиками та господарським призначенням на: об'єкти тваринного та рослинного світу, аквакультуру та бджільництво. Розкриваються особливості правового регулювання кожного з підвидів цих правовідносин.

Визначено, що об'єкти органічного виробництва набувають властивостей органічної продукції завдяки дотриманню спеціальних правил її виробництва. З метою дотримання цих правил здійснюється цілий ряд заходів щодо державного управління та контролю, як, наприклад, агрохімічне обстеження сільськогосподарських угідь, насіннева апробація сортових посівів та моніторинг навколишнього середовища й окремих природних об'єктів тощо. Показники даних заходів державного управління та контролю сприяють виявленню недоліків та впливають на забезпечення якості харчового продукту.

Зроблено висновок, що дослідження питання про об'єкти органічного виробництва свідчать про динамізм аграрних правовідносин. Разом з науково-технічним розвитком та усвідомленням людством безцінності здоров'я та життя, гуманного відношення до тварин розширюється коло об'єктів аграрних правовідносин. Специфіка об'єктів даних правовідносин впливає на особливості прав та обов'язків суб'єктів при здійсненні виробництва органічної продукції (сировини) та відповідно специфіку державного управління та контролю. В той же час їх єдине призначення, як сільськогосподарської продукції – забезпечення продовольчої безпеки, вимагає дотримання законодавчо визначених вимог до цього виду продукції. Отже, правовий режим сільськогосподарської продукції поширюється й на органічну продукцію (сировину) з необхідністю враховувати особливості правового статусу природних ресурсів, що використовуються при її виробництві та принципів органічного сільськогосподарського виробництва

У підрозділі 2.2 *«Суб'єкти правовідносин щодо органічного виробництва»* акцентовано увагу на визначенні кола суб'єктів даних правовідносин та дослідженні їх характеристики з метою виявлення особливостей цих суб'єктів.

Досліджено правовий статус сільськогосподарського підприємства, його структурних підрозділів та органів управління, підприємства кооперативного та підприємства корпоративного типу. Проаналізовано повноваження членів сільськогосподарських підприємств.

Проаналізовано загальноприйнятту класифікацію суб'єктів аграрного права залежно від їх юридичного статусу з поділом на фізичних та юридичних осіб. Зазначається про доцільність здійснення класифікації суб'єктів-виробників сільськогосподарської продукції за видами об'єкта виробництва: продуктів харчування, сировини, рослинного і тваринного продовольства, рибного господарства, бджільництва тощо. Досліджено основні засади правового статусу найманих працівників сільськогосподарських підприємств та селян.

Проаналізовано поняття «сільськогосподарський товаровиробник» із зазначенням про доцільність розуміння змісту поняття «національний сільськогосподарський товаровиробник» в аспекті правового режиму органічного виробництва. Зроблено висновок, що поняття «виробник сільськогосподарської продукції» є абстрактним та охоплює всіх виробників такої продукції, незалежно від об'єкта виробництва та інших характеристик цього суб'єкта та процесу виробництва.

У підрозділі 2.3 «Зміст правовідносин щодо органічного виробництва» визначено особливості даних правовідносин та наведено їх класифікацію.

Обґрунтовано висновок, що право на виробництво органічної продукції (сировини) є основним правом в цій сфері, виникає за умови дотримання права на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище та сприяє забезпеченню права людини на життя та її права на охорону здоров'я. Зроблено висновок, що юридичні обов'язки у сфері виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини) мають в своїй основі екологічні вимоги, які сприяють формуванню змісту екологічних обов'язків.

Проаналізовано дотримання загальних правил виробництва органічної продукції та/або сировини як основного обов'язку суб'єктів у сфері виробництва органічної продукції. Зроблено висновок, що вимоги щодо виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини) конкретизуються в чинному законодавстві України залежно від характеру та стадії цього виробництва. Проаналізовано загальні обов'язки та спеціальні обов'язки щодо органічного сільськогосподарського виробництва із зазначенням, що останні враховують особливості об'єктів правовідносин.

Обґрунтовано висновок, що з огляду на комплексність органічного виробництва (сировини) класифікацію аграрних правовідносин можна було б досліджувати залежно від об'єкта, з приводу якого вони виникають або у прив'язці до прав та обов'язків суб'єктів у даній сфері: членські, земельні, майнові, трудові, організаційно-управлінські, фінансові правовідносини та відносини щодо соціального розвитку села.

Проаналізовано відмінності між поняттями «рибництво» та «рибальство», а також зміст понять «обіг» та «реалізація» органічної продукції. Визначено, що перевезення, зберігання та реалізація органічної продукції (сировини) є стадіями виробництва та обігу цієї продукції (сировини) та беруть участь у формуванні інфраструктури продовольчого ринку. За допомогою цих стадій забезпечується взаємодія між товаровиробниками та кінцевими споживачами. Проаналізовано права та обов'язки виробників органічної продукції, як операторів ринку в господарських правовідносинах. Зроблено висновок, що суб'єктивні права та юридичні обов'язки в цій сфері з огляду на властивості об'єктів правовідносин є майновими і немайновими.

Зроблено висновок, що метою виробництва органічної продукції є отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. В той же час метою виробничо-господарської діяльності є отримання прибутку з одночасним забезпеченням продовольчої безпеки держави. Виробництво органічної продукції (сировини) пропонується розглядати як форму підприємницької діяльності в аграрному секторі національної економіки.

Обґрунтовано висновок, що договірні, податкові та деліктні правовідносини, як різновид зовнішніх правовідносин, виникають, змінюються та припиняються на загальних підставах.

Проаналізовано право громадян на звернення до державного органу, що в певній частині кореспондує право на вільний доступ до інформації про стан

навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом. Зроблено висновок, що зміст правовідносин щодо виробництва органічної продукції має особливості, обумовлені, перш за все, підвищеною вимогою щодо забезпечення екологічної безпеки.

Обґрунтовано висновок, що спеціальні правила, встановлені в цій сфері щодо використання окремих природних об'єктів. Обов'язковість здійснення сертифікації цього виробництва та маркування відповідної продукції обумовлюють особливості введення в обіг та реалізації органічної продукції (сировини). Підкреслюється роль осіб публічного права у зовнішніх організаційно-управлінських правовідносинах щодо виробництва органічної продукції, яка обумовлена зацікавленістю виробників та споживачів даної продукції в її експорті та необхідністю дотримання вимог міжнародних організацій та країн-покупців цієї продукції.

Розділ 3 **«Організаційно-правові засоби забезпечення і підвищення ефективності правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва»** присвячено аналізу норм чинного законодавства та виявленню недоліків щодо сертифікації, маркування, державного управління та державного контролю у сфері виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини). Здійснено дослідження положень законодавства ЄС та інших держав з метою визначення тенденції щодо розвитку органічного руху у світі.

У підрозділі 3.1 *«Сертифікація органічного виробництва та маркування органічної продукції»* проаналізовано правовий режим сертифікації та маркування в Україні.

У пункті 3.1.1 *«Сертифікація органічного виробництва»* визначено, що основними міжнародними стандартами (правилами) органічного виробництва є: міжнародні стандарти IFOAM; стандарти Європейського Союзу, затверджені Регламентом Ради (ЄЕС) № 2092/91 щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та позначень від 24 червня 1991 р.; стандарти Комісії з Кодексу Аліментаріус. Обґрунтовано, що сертифікацію органічного виробництва здійснюють спеціалізовані міжнародні організації, які отримали акредитацію.

Визначено, що в Україні практикується сертифікація органічного виробництва за наступними стандартами: Біолан-Україна, Стандарти Європейського Союзу, Японські сільськогосподарські стандарти, Американські сільськогосподарські стандарти, Стандарти «Біо Свіс», а також визначено перелік вітчизняних сертифікаційних підприємств. Проаналізовано поняття «сертифікація» та визначено зміст стадій сертифікації: підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (проходження оцінки відповідності органічного виробництва, отримання сертифікату відповідності та включення до Реєстру виробників органічної продукції) та маркування.

Визначено поняття та проаналізовано зміст понять «підтвердження відповідності», «процедура оцінки відповідності», «об'єкт підтвердження

відповідності», «система оцінки відповідності», «декларація про відповідність», «введення в експлуатацію», «введення в обіг», «розповсюдження продукції». Звертається увага на необхідність створення системи постійного аудиту дотримання технолого-екологічних вимог і стандартів господарювання. Визначається проблематика та доцільність здійснення групової сертифікації.

У пункті 3.1.2 «Маркування органічної продукції» проаналізовано зміст понять «підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини)», «сертифікація» з її поділом на обов'язкову та добровільну, «сертифікат відповідності», «знак відповідності технічним регламентам», «маркування», «еквівалентність технічним регламентам України», «підтвердження еквівалентності оцінки відповідності».

Зроблено висновок, що в Україні існує єдина система сертифікації та вибір процедури маркування. Сертифікат відповідності повинен бути отриманий в законодавчо визначеному порядку. Маркування є похідним від оцінки відповідності виробництва органічної продукції. Обґрунтовується висновок, що одночасне застосування державних та приватних логотипів при маркуванні органічної продукції свідчить про існування *альтернативної сертифікаційної схеми*.

Проаналізовано випадки маркування імпортованої органічної продукції та використання державного логотипа. Зазначається про відсутність уніфікованого правового акту щодо правил маркування імпортованої органічної продукції та розрізненість правових норм, що може призвести до плутанини у сфері маркування імпортованої органічної продукції.

Пропонується прийняти спеціальні правові акти з метою врегулювання процесу сертифікації та маркування органічної продукції, а також прийняти окремий правовий акт про еквівалентність українських стандартів міжнародним стандартам, в тому числі COROS.

У підрозділі 3.2 «Державне управління та контроль у сфері органічного виробництва» за допомогою аналізу загальнотеоретичних положень та норм чинного законодавства з врахуванням особливостей органічного виробництва визначено характеристики державного управління та контролю у сфері органічного виробництва, а також коло відповідних державних органів.

У пункті 3.2.1 «Державне управління у сфері органічного виробництва» охарактеризовано державне управління у сфері органічного виробництва, виявлено його особливості та визначено перелік відповідних державних органів.

Обґрунтовано відмінність у розумінні змісту понять «державне регулювання» і «державне управління». У сфері органічного виробництва державне управління здійснюється з огляду на важливість дотримання вимог щодо екологічної безпеки та забезпечення продовольчого суверенітету держави. Проаналізовано зміст поняття «система управління якістю».

Обґрунтовано висновок, що в Україні діє державно-приватна модель управління органічним виробництвом. Визначено перелік державних органів, діяльність яких координується Кабінетом Міністрів України та які впливають на розвиток органічного фермерства в Україні: 1) Кабінет Міністрів України

безпосередньо спрямовує та координує діяльність: Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; 2) Кабінет Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України координує діяльність наступних органів державного управління спеціальної компетенції: Державне агентство рибного господарства України, Державне агентство лісових ресурсів України; 3) Кабінет Міністрів України безпосередньо спрямовує та координує діяльність через віце-прем'єр-міністра України – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства наступного органу державного управління та контролю: Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру; 4) Кабінет Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України координує діяльність наступного державного органу: Державне агентство водних ресурсів України.

Досліджено поняття та зміст стадій державного управління. Органи державного управління виконують різні завдання у сільському господарстві за допомогою різних методів, що впливає на різноманітність змісту державного управління виробництвом органічної продукції та відповідно функцій органів державного управління в цій сфері. В загальному вигляді функції державного управління відображають напрям діяльності суб'єкта державного управління.

У пункті 3.2.2 *«Державний контроль у сфері органічного виробництва»* визначено склад органів державного нагляду (контролю) у сфері органічного виробництва, а також права та обов'язки їх посадових осіб під час здійснення заходів державного нагляду (контролю). Проаналізовано зміст поняття *«державний нагляд (контроль)»*, планові та позапланові заходи державного контролю, а також відмінності між державним контролем та наглядом. Визначено, що орган державного контролю визначає критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності. Ступінь ризику впливає на періодичність проведення планових заходів державного контролю.

Обґрунтовано висновок, що зміст державного контролю щодо органічного виробництва визначається рядом чинників: а) специфікою певної галузі сільського господарства, що задіяна в органічному виробництві; б) завданнями, які ставляться перед галуззю та відповідними об'єктами; в) правами та обов'язками посадових осіб, які здійснюють державний контроль. Визначено стадії здійснення державного контролю у сфері виробництва органічної продукції та розкрито їх зміст: 1) підготовча стадія; 2) безпосереднє здійснення державного контролю; 3) завершальна стадія; 4) визначення наслідків проведеної державного контролю. Обґрунтовано висновок, що державний контроль у сфері виробництва органічної продукції (сировини) та її введення в обіг здійснюється на всіх етапах діяльності сільськогосподарського підприємства. У ньому задіяні численні органи державної влади, юридичні та фізичні особи, що відрізняються за правовим статусом, а також методами, що застосовуються, та змістом повноважень.

У підрозділі 3.3 *«Міжнародний досвід правового регулювання органічного виробництва»* проведено порівняльний аналіз законодавства країн-членів ЄС із

законодавством України, визначено генезис розвитку законодавства ЄС щодо органічного виробництва.

Проаналізовано міжнародне законодавство, що сприяє розвитку органічного виробництва, а також умови адаптації законодавства України до вимог ЄС, як складової процесу її інтеграції.

В результаті здійснення аналізу окремих положень законодавства країн-членів ЄС, зроблено висновок, що держави-члени ЄС по різному визначають органічне виробництво. Деякі з них, як наприклад, Хорватія, асоціюють органічне виробництво зі стійким сільськогосподарським виробництвом. Визначено, що органічне виробництво не є синонімом стійкого виробництва, оскільки органічне виробництво є більш обмеженим поняттям, порівняно зі стійким виробництвом. Воно стосується лише складових компонентів вихідної (кінцевої) продукції та на першому місці тут постає здоров'я людини, а не стійкий розвиток екосистеми.

Підкреслюється роль громадськості в розвитку органічного законодавства, як, наприклад, Органічної Споживчої Асоціації у США, а також проаналізовано роль громадського руху щодо прав тварин на гуманне поводження у розвитку органічного руху.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявляється у проведенні комплексного наукового аналізу особливостей правового регулювання виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини). У результаті вирішення поставлених завдань одержано і сформульовано нижченаведені самостійні висновки і пропозиції, спрямовані на вдосконалення стану правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні:

1. Визначено поняття «екологічне сільське господарство», як виробничий процес, що забезпечує вирощування екологічно чистої продукції рослинного та тваринного походження, аквакультури та бджільництва. Особливістю сільськогосподарського виробництва органічної продукції є те, що вимоги щодо її виробництва не застосовуються та не можуть застосовуватися у глобальних чи загальнодержавних масштабах, тобто таке виробництво потребує врахування індивідуальних ознак певної території та об'єкта виробництва. Перевагами органічного виробництва є те, що воно сприяє збереженню традиційного способу життя сільського населення, природних історичних ландшафтів та навколишнього природного середовища.

2. Дія внутрішньогалузевих (спеціальних) принципів права обмежена предметом правового регулювання, тобто суспільними відносинами щодо виробництва, зберігання, перевезення та реалізації окремих видів органічної продукції. Вони відображають потенціал органічного виробництва щодо поліпшення сільського господарства в глобальному масштабі. Основою для розвитку органічного сільського господарства стали принципи IFOAM

органічного сільського господарства: принцип здоров'я, принцип екології, принцип соціальної й екологічної справедливості, принцип турботи.

3. Суб'єктами (учасниками) правовідносин ведення органічного виробництва є фізичні та юридичні особи, що пройшли оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримали сертифікат відповідності та включені до реєстру виробників органічної продукції (сировини). Під об'єктом правовідносин щодо органічного виробництва слід розуміти явища і предмети навколишнього світу, на які спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників таких правовідносин. У широкому розумінні об'єктами правовідносин щодо органічного виробництва виступають земельні ділянки (паї), речі, майно, поведінка тощо. Будучи видом аграрних правовідносин, правовідносинам щодо органічного виробництва властиві подібні об'єкти правовідносин, як і аграрним правовідносинам, але за однієї додаткової умови – на них спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників правовідносин щодо органічного виробництва. У вузькому розумінні об'єктами правовідносин щодо органічного виробництва є: а) землі (грунти) для виробництва органічної сільськогосподарської продукції та сировини, що пройшли оцінку відповідності, яка здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, у галузі охорони земель; б) органічна продукція (сировина) рослинного походження; в) органічна продукція (сировина) тваринного походження; г) органічна продукція (сировина) аквакультури; д) органічна продукція (сировина) бджільництва; е) засоби виробництва, що пройшли процедуру оцінки відповідності за результатами оцінки відповідності виробництва органічної продукції (сировини); є) споруди та приміщення, що використовуються під час виробництва чи зберігання виробленої органічної продукції (сировини); ж) транспортні засоби, що використовується для перевезення виробленої органічної продукції сировини тощо.

4. Зміст правовідносин щодо органічного виробництва слід визначати через призму прав та обов'язків їх учасників і з огляду на відповідні напрями виробництва та введення в обіг органічної продукції (сировини). Зміст правовідносин щодо виробництва органічної продукції має особливості, обумовлені, перш за все, підвищеною вимогою щодо забезпечення екологічної безпеки. Юридичні факти в досліджуваній сфері включають в себе як загальні умови для виникнення аграрних правовідносин (наприклад, членство у сільськогосподарському підприємстві), так і спеціальні умови, передбачені процедурою сертифікації органічного виробництва та маркування її продукції.

5. Систему основних міжнародних стандартів (правил) органічного виробництва та стандартів, які широко застосовуються в Україні складають: міжнародні стандарти IFOAM; стандарти Європейського Союзу, затверджені Регламентом Ради (ЄЕС) № 2092/91 щодо органічного виробництва сільськогосподарської продукції та позначень від 24 червня 1991 р.; стандарти Комісії з Кодексу Аліментаріус.

6. Стадіями сертифікації органічної продукції є: 1) підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (проходження оцінки відповідності органічного виробництва, отримання сертифікату відповідності та включення до Реєстру виробників органічної продукції) та 2) маркування.

7. Система сертифікації органічного виробництва та вибір процедури маркування органічної продукції в Україні визначені законодавчо. Маркування є похідним від оцінки відповідності виробництва органічної продукції. Маркування є засобом доведення виробником (продавцем) до відома споживачів інформації про органічну продукцію (сировину). Чинне законодавство України передбачає застосування державних та недержавних логотипів при маркуванні органічної продукції, що свідчить про існування альтернативної сертифікаційної схеми в Україні.

8. Запропоновано вирізняти наступні стадії державного контролю у сфері виробництва органічної продукції:

I. Підготовча стадія, що складається з: 1) подання суб'єктом господарювання письмової заяви про здійснення заходу державного нагляду (контролю); 2) видання наказу, а також оформлення посвідчення (направлення) на проведення певного заходу; 3) письмове повідомлення суб'єкта господарювання про проведення планового заходу.

II. Безпосереднє здійснення державного контролю, що складається зі: 1) складання акту відбору зразків продукції та видання припису про тимчасову заборону обігу певного харчового продукту або іншого об'єкта санітарних заходів; 2) складання рішення про призначення експертизи (випробування) та отримання висновку такої експертизи.

III. Завершальна стадія, зміст якої складає одна з наступних дій: 1) складання акту уповноваженою посадовою особою; 2) видання постанови про виправлення маркування; 3) видання постанови про обробку, переробку або утилізацію (зміну призначеного використання) харчового продукту; 4) видання постанови про вилучення та/або відкликання харчового продукту тощо.

IV. Визначення наслідків проведеної державного контролю: 1) звернення з позовом до адміністративного суду; 2) складання припису/розпорядження/інших розпорядчих документів щодо усунення порушень, виявлених під час здійснення заходу.

9. В Україні діє державно-приватна модель управління органічним виробництвом з врахуванням важливості дотримання вимог щодо екологічної безпеки та забезпечення продовольчого суверенітету держави. При регулюванні органічного виробництва застосовуються такі методи управління як переконання та примус, заборона, рекомендація, санкціонування, дозвіл та узгодження.

10. Управління виробництвом органічної продукції (сировини) – сукупність здійснюваних уповноваженими суб'єктами дій, що спрямовані на виконання вимог чинного законодавства щодо організації та безпосередньо здійснення виробництва органічної продукції (сировини). Організації, впорядкуванню, контролю та нагляду в цій сфері підлягають дії та в певних

випадках утримання від дій фізичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності, що залучені до органічного виробництва.

Об'єктами державного управління виробництвом органічної продукції (сировини) є землі сільськогосподарського, лісового та водного призначення, що є просторово-операційним базисом та становлять основу органічного виробництва, а також галузі і підгалузі сільського господарства, що забезпечують функціонування органічних підприємств: рослинництво, тваринництво, рибництво, бджільництво тощо. Враховуючи комплексний характер органічного виробництва, суб'єкти в цій сфері є тими ж суб'єктами, що входять до кола суб'єктів державного управління сільським господарством з врахуванням необхідності сертифікації виробництва органічної продукції та маркування цієї продукції.

11. Слід прийняти окремий нормативно-правовий акт про еквівалентність українських стандартів міжнародним стандартам з метою введення єдиного підходу до маркування органічних продуктів, що допоможе уникнути розбіжностей у зазначеній галузі у Європейському Союзі та в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Стаття у науковому фаховому виданні України

1. Мельник В. О. Щодо основних принципів органічного сільського господарства за ІФОАМ (Міжнародна Федерація органічних сільськогосподарських рухів). Право і громадянське суспільство. 2016. № 1 (13). С. 148–153.

Статті у науковому фаховому виданні України,

включеному до міжнародних наукометричних баз даних:

2. Мельник В. О. Зарубіжний досвід правового регулювання органічного виробництва (порівняльно-правовий аспект). Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 79–90.

3. Мельник В. О. Генеза правового регулювання міжнародних відносин у сфері органічного виробництва. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія: Право. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 66–72.

4. Мельник В. О. Правове регулювання сертифікації органічного виробництва в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2015. Вип. 218. С. 68–75.

5. Мельник В. О. Органічне виробництво сільськогосподарської продукції в Україні. Часопис Київського університету права. 2017. № 3. С. 238–241.

Стаття у науковому виданні,

включеному до міжнародних наукометричних баз даних

6. Мельник В. О. Основні засади здійснення державного контролю у сфері органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Сборник научных трудов SWorld. 2015. Вип. 4 (41). Т. 14. С. 15–20.

Тези наукових доповідей:

7. Мельник В. О. Правове регулювання органічного виробництва в Україні. Правова політика української держави: Міжнародна науково-практична конференція, м. Івано-Франківськ, 19–20 лютого 2010 року: тези доповіді. Івано-Франківськ, 2010. С. 313–316.

8. Мельник В. О. Окремі аспекти правового регулювання сертифікації органічного виробництва в Україні. Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного і екологічного права: Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 90-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка АПрН України В. З. Янчука, м. Київ, 22–23 травня 2015 року: тези доповіді. К., 2015. С. 156–160.

9. Мельник В. О. Окремі аспекти маркування органічної продукції. Правові засади ведення органічного землеробства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 29 вересня 2017 року: тези доповіді. Х., 2017. С. 167–170.

АНОТАЦІЇ

Мельник В. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Сформульовано визначення поняття «екологічне сільське господарство», особливості та переваги сільськогосподарського виробництва органічної продукції. Визначено та проаналізовано зміст понять «правові принципи органічного виробництва» та «правовідносини щодо органічного виробництва», а також наведено їх класифікацію. Сформульовано визначення поняття «виробництво органічної продукції» з врахуванням кола суб'єктів, залучених до нього, та комплексу їх прав та обов'язків. Основним правом в цій сфері визначається право на виробництво органічної продукції (сировини).

Сформульовано визначення поняття «управління виробництвом органічної продукції (сировини)», а також визначено систему органів державного управління спеціальної компетенції щодо виробництва органічної продукції в Україні. Визначено зміст поняття «контроль у сфері органічного виробництва», коло державних органів, які здійснюють його, а також види (форми) державного контролю в цій сфері.

Здійснено порівняльний аналіз тенденцій розвитку законодавства про органічне виробництво в Україні, у Європейському Союзі та державах-членах ЄС. Визначено, що правове регулювання органічного виробництва поєднує в собі положення законодавства щодо охорони здоров'я, торгівлі, охорони довкілля, гуманного поводження з тваринами та етичні питання.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні.

Ключові слова: органічне виробництво, правове регулювання, екологічне сільське господарство, принципи органічного виробництва, виробництво та введення в обіг органічної продукції (сировини), правовідносини щодо органічного виробництва, державне управління, державний контроль.

АННОТАЦІЯ

Мельник В. О. Правовое регулирование органического сельскохозяйственного производства в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2018.

Диссертация посвящена комплексному исследованию правового регулирования органического сельскохозяйственного производства в Украине. Сформулировано определение понятия «экологическое сельское хозяйство», особенности и преимущества сельскохозяйственного производства органической продукции. Определены и проанализированы содержание понятий «правовые принципы органического производства» и «правоотношения по поводу органического производства», а также приведена их классификация.

Рассмотрены историко-правовые основы и определены основные этапы становления и развития правового регулирования органического сельскохозяйственного производства на международном уровне, в Европейском Союзе и в Украине. Сформулированы и обоснованы специальные правовые принципы органического сельскохозяйственного производства.

Обосновывается утверждение, что природные объекты являются базисом для возникновения или развития природных ресурсов, а, следовательно, является основой для возникновения (изготовления, выращивания) сельскохозяйственной продукции (в том числе органической продукции (сырья)). Правовой режим дикорастущих растений сельскохозяйственного назначения в определенных случаях базируется или происходит от правового режима дикорастущих растений несельскохозяйственного назначения. Сформулировано определение понятия «производство органической продукции» с учетом круга субъектов, вовлеченных в него, и комплекса их прав и обязанностей. Основным правом в этой сфере определяется право на производство органической продукции (сырья).

Определено, что существует законодательно определенная система сертификации органического производства и выбор процедуры маркировки органической продукции в Украине. Маркировка является производной от оценки соответствия производства органической продукции, а также она представляет собой средство доведения изготовителем (продавцом) до сведения потребителей информации об органической продукции (сырье).

Сформулировано определение понятия «управление производством органической продукции (сырья)», а также определена система органов государственного управления специальной компетенции по производству органической продукции в Украине. Определено содержание понятия «контроль в сфере органического производства», круг государственных органов, которые осуществляют его, а также виды (формы) государственного контроля в этой сфере.

Сделан вывод, что правовые принципы органического производства являются этическими принципами, которые приобрели законодательное закрепление и должны использоваться как единое целое вместе с общеправовыми, отраслевыми и межотраслевыми принципами. Они представляют собой систему требований, которым должна отвечать практика общественных отношений относительно производства, хранения, перевозки и реализации органической продукции (сырья). Данные принципы являются критериями оценки правомерности решений органов государственной власти и действий субъектов аграрных правоотношений.

Определено, что субъектами (участниками) правоотношений относительно органического производства являются физические и юридические лица, которые прошли оценку соответствия производства органической продукции (сырья), получили сертификат соответствия и включены к реестру производителей органической продукции (сырья). Особенным субъектом этих правоотношений определенное государство в лице компетентных органов, которые осуществляют функции из управления и контроля.

Раскрыто, что объектом правоотношений относительно органического производства являются явления и предметы окружающего мира, на какие направлены субъективные права и юридические обязанности участников таких правоотношений, а именно: земельные участки (паи), вещи, имущество, поведение и тому подобное. Сделан вывод, что правоотношениям относительно органического производства свойственные объекты правоотношений, которые являются свойственными и для аграрных правоотношений, но при одном дополнительном условии – на них направлены субъективные права и юридические обязанности участников правоотношений относительно органического производства.

Проанализированы случаи маркировки импортированной органической продукции и использования государственного логотипа. Отмечается об отсутствии унифицированного правового акта относительно правил маркировки импортированной органической продукции, которая может привести к путанице в сфере маркировки импортированной органической продукции.

Осуществлен сравнительный анализ тенденций развития законодательства об органическом производстве в Украине, в Европейском Союзе и государствах-членах ЕС. Определено, что правовое регулирование органического производства сочетает в себе положения законодательства по охране здоровья, торговли, охраны окружающей среды, гуманного обращения с животными и этические вопросы.

На основе проведенного исследования проблем правового регулирования органического сельскохозяйственного производства в Украине разработаны дополнения и изменения к нормативно-правовым актам, регулирующим данную сферу общественных отношений.

Ключевые слова: органическое производство, правовое регулирование, экологическое сельское хозяйство, принципы органического производства, производство и введение в оборот органической продукции (сырья), правоотношения по органического производства, государственное управление, государственный контроль.

ANNOTATION

Melnyk V. O. Legal regulation of organic agricultural production in Ukraine. – The Manuscript.

The dissertation for obtaining the academic degree of the candidate of legal sciences, specialization 12.00.06 «Land Law; Agricultural Law; Environmental Law; Natural Resources Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to complex research of legal regulation of organic agricultural production in Ukraine. The definition «ecological agriculture», features and benefits of agricultural organic production are formulated. The definitions «legal principles of organic production» and «relationships on organic production» are identified and analyzed. Their classification is presented. The definition of «organic production» with the range of actors involved in it, and a set of rights and obligations are formulated. The right to organic production is identified as the main right in this field.

The definition «management of organic production» is presented with description of the system of governmental agencies in the field of public administration over organic production in Ukraine. The definition «control over production of organic products (raw materials)» is given too. The system of governmental bodies and types (forms) of state control in the given field is also described.

The comparative analysis is made about trends on the legal regulation of organic production in Ukraine, the European Union and the EU member-states. It is determined that the regulation of organic production combines the provisions of the legislation on health care, trade, environmental protection, humane treatment of animals and ethical issues. As a result, proposals for improving the legal regulation of organic agricultural production in Ukraine are formulated.

Key words: organic production, legal regulation, ecological agriculture, the principles of organic production, production and placing on the market the organic products (raw materials), relationship on organic production, public administration, state control.